

УДК 378.014.6:614.23/.25В

В. А. БАБАЛІЧкандидат педагогічних наук, доцент
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка**ЩОДО ПРОБЛЕМ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

У статті розкрито поняття “творчий потенціал” як необхідну умову у формуванні професійних компетентностей майбутнього лікаря. Підкреслено, що повноцінне становлення майбутнього лікаря передбачає розвиток творчого потенціалу як інтегровану властивість особистості, що характеризує міру можливостей здійснювати творчу діяльність, готовність і здатність до творчої самореалізації та саморозвитку. Проведено аналіз складових, які мають безпосередній вплив на формування творчого потенціалу майбутнього лікаря.

Ключові слова: творчий потенціал, якість підготовки фахівців, компетентність, майбутні лікарі.

Сьогодні перед вищим навчальним закладом стоїть завдання підготувати молодь до активної діяльності в різних сферах, формувати у неї здатність гнучко реагувати на запити суспільства, зберігаючи набутий позитивний досвід. Реалізація цих важливих завдань потребує від вищої школи створення нової цілісної системи навчання та виховання творчої особистості фахівця.

Змінюється суспільство, змінюється і підходи. Відповідно загальні тенденції розвитку суспільства зумовлюють стимулювання людської діяльності у різних сферах, необхідність більш успішної реалізації людських ресурсів – в першу чергу творчого потенціалу окремої людини. Потреба суспільства у всебічній творчій активності людини зростає і вимагає формування діяльної, духовно багатой особистості, яка здатна творчо розв’язувати безліч різноманітних нагальних проблем, конструктивно працювати в динамічних умовах життя.

Відповідно, суспільні перетворення накладають відбиток й на систему вищої освіти, висуваючи нові вимоги до організації та якості підготовки фахівців. Нині існує запит на виховання творчої особистості, індивідуальності, здатної відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення. Тому важливим завданням професійної підготовки фахівців є розвиток у них творчого потенціалу.

Необхідність підвищення якості підготовки фахівців медичної галузі зумовлена певними чинниками. Зміни в галузі медичної освіти – це перетворення позитивного характеру (гуманізація та гуманітаризація медичної освіти, розширення можливостей випускників медичних навчальних закладів). Впровадження ідей європеїзації української медичної освіти відбу-

вається в умовах розвитку міжнародних контактів. Відповідно до вимог Міністерства охорони здоров'я України та Всесвітньої федерації медичної освіти в Україні продовжується реформування системи медичної освіти, здійснюються заходи щодо переходу системи підготовки медичних фахівців на європейські стандарти.

Підвищення професійної компетенцій майбутніх лікарів та творчого відношення до них у всьому світі визначається як найважливіший чинник реформування системи охорони здоров'я. Поряд із загальними вимогами до лікаря, який би міг задовольнити потреби як індивідуума, так і спільноти в цілому, зростають вимоги до навчальних медичних закладів щодо постійного вдосконалення професійної освіти. При цьому наголошується, що рівень державної підтримки цих інституцій повинен на пряму пов'язуватися з якістю підготовки спеціалістів, їхньою соціальною значимістю [8].

Вважаємо, що майбутні лікарі мають бути готовими жити в умовах постійних змін, непередбачуваних ситуацій, повинні бути мобільними, гнучкими. Тому освіта має спрямовуватись на розвиток творчого потенціалу особистості, самостійного критичного мислення, ціннісних орієнтацій, формування спектра життєвих компетентностей, адекватних соціокультурним реаліям.

Мета статті полягає в розгляді різних підходів до визначення поняття “творчий потенціал” та його структурних складових, формування творчого потенціалу як запоруки професійної підготовки майбутніх лікарів.

Досліджуючи питання якості професійної підготовки і враховуючи специфіку професійної діяльності лікаря, його професійна компетентність базується на ключових засадах, а саме: професійних, комунікативних, дослідницьких та наукових навичках. У зв'язку з цим аналізуючи підходи МОН України щодо розробки державних стандартів ми дійшли висновку про те, що вони є універсальними для всіх освітніх галузей, у яких відповідно визначаються типові задачі діяльності фахівця і його соціально-важливі якості. При цьому з'ясували, що у галузевому стандарті обмежена класифікація вмінь і здатностей і особистісних якостей (емоційні, морально-етичні, творчі), важливі для професійної діяльності лікаря, взагалі не відображені.

Реалії практики професійної підготовки у вищому медичному навчальному закладі визначають необхідність пошуку стратегії і тактики розв'язання її завдань стосовно розвитку творчого потенціалу і творчого відношення до вирішення практичних завдань. Методологічною основою цієї стратегії і тактики є обґрунтування методів та впровадження методик, що сприятимуть підвищенню творчого потенціалу майбутніх лікарів.

Вивчаючи питання сутності поняття “творчий потенціал”, можемо стверджувати, що цілеспрямованих визначень його в літературі дуже мало. Це свідчить про те, що дане поняття характеризується багатоаспектністю та складністю підходів щодо його вивчення. Найширшим є визначення

творчого потенціалу як фонду, сукупності можливостей реалізації нових напрямів діяльності суб'єкта творчості [10]. Стосовно окремого індивіда творчий потенціал визначають як інтегруючу якість особистості, що характеризує міру її можливостей ставити і вирішувати нові завдання у сфері її діяльності, яка має суспільне значення [2].

Розвитку творчого потенціалу особистості присвячені праці А. Арнольдова, М. Барга, Г. Батищева, М. Бердяєва, В. Біблера, В. Губіна, Б. Кедрова, О. Чаплигіна, І. Шпачинського, а також науково-педагогічні розвідки Є. Адакіна, М. Дяченко, І. Зязюна, В. Клименка, В. Кременя, В. Моляко, Я. Пономарева, В. Рибалки, В. Роменця, Р. Цокура та ін.

Серед сучасних науковців, які займаються проблемами розвитку творчої особистості, слід насамперед назвати В. Моляко, який запропонував власну концепцію формування творчої особистості та реалізації її творчого потенціалу. Вчений визначає творчий потенціал як інтегративну властивість особистості, що характеризує міру можливостей здійснювати творчу діяльність, готовність та здатність до творчої самореалізації та саморозвитку. Творчий потенціал – це саме та система, яка абсолютно прихована від будь-якого зовнішнього спостереження; більше того, сам носій творчого потенціалу іноді мало або й зовсім не знає про свої творчі можливості [7].

В. Лихвар вважає, що сукупність творчих здібностей визначає творчий потенціал, необхідних для творчої діяльності, і зазначає, що рушійною силою і ядром творчого потенціалу є внутрішні фактори особистості. Саме вони є важливими чинниками саморозвитку людини, самореалізації, самодіяльності, вільних дій і вчинків. Водночас суб'єктивні можливості людини повинні узгоджуватися із зовнішніми (соціальними) умовами. Людина усвідомлює власну самоцінність в умовах соціальної дійсності, їй притаманна внутрішня потреба у соціальному визнанні себе як особистості. У зв'язку з цим учені наголошують на важливій ролі соціального фактору в процесі актуалізації потенційних резервів особистості, підкреслюють необхідність створення соціокультурного розвивального простору, в якому особистість, набуваючи соціального досвіду, зможе самореалізувати свої природні потенції і задатки [4]. Тобто, творчий потенціал особистості визначається як об'єктивними, так і внутрішньоособистісними чинниками, серед яких провідну роль відіграють здібності і особисте ставлення до творчості.

Щодо процесу самореалізації особистості, у ході якого потенційні можливості опредметнюються у результатах діяльності, активне особисте ставлення до творчої діяльності дає можливість розглядати творчий потенціал як категорійну форму творчої активності особистості [4]. Творчий потенціал, як і творча активність, мають тенденцію до самовираження і здобуття досягнень відповідно до їх можливостей. Тільки сама особистість власним вибором може реалізувати свою творчу унікальність. Творча активність є умовою виявлення і розвитку творчого потенціалу особи та ме-

ханізмом реалізації її творчих здібностей. У процесі продуктивної діяльності творчий потенціал реалізується й нагромаджується у творчій активності особистості. Відповідно, творчий потенціал і творча активність особистості виступають у цьому феноменологічному ряді в парі, доповнюючи одне одного. Серед низки факторів, які впливають на становлення та реалізацію творчого потенціалу особистості – задатки (як вроджена якість), соціальне середовище (зовнішні умови впливу) і особистісна активність (життєва позиція особистості) – саме останній фактор визначає особистість як унікальну цілісну систему, яка володіє потенціалом безперервного саморозвитку та самореалізації. Тобто, актуальний стан творчого потенціалу залежить від внутрішніх зусиль людини заради культивування у собі творчої потенції [6].

Творчий потенціал носить комплексний характер і виявляється на всіх рівнях індивідуальності: на біопсихологічному, психологічному, соціальному і духовному. Як феномен, що розвивається творчий потенціал має специфічні підструктури, взаємодія яких забезпечує сталість і цілісність творчих проявів людини, його динаміку в цілому.

Отже, творчий потенціал – це динамічна структура, що включає комплекс творчих задатків, які проявляються у творчій активності особистості і обумовлена креативністю.

Суть творчого потенціалу особистості можна визначити через такі складові: творчі здібності, креативність, творча активність.

Творчі здібності. Аналізуючи наукову літературу з даного питання, логічно припустити, що творчі здібності тісно пов'язані з інтелектом.

Творчі здібності віку – це рівень розвитку розумових здібностей, що характеризує ступінь їх відповідності вимогам творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності.

Показниками творчих здібностей виступають: здатність синтезувати нові ідеї; загальний розумовий розвиток; генетична схильність до мислення; здатність вибирати найбільш раціональні рішення; потреба в дослідженні та аналізі навколишнього середовища.

Креативність. Для реалізації творчих здібностей необхідний “двигун”, який запусить би у роботу механізм мислення, для створення нових уявних образів. Таким двигуном на нашу думку є “креативність”.

Креативність – це здатність до творчості і перетворень. Креативність – це рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що складає досить стійку характеристику особистості. Отже, поняття “творчість” та “креативність” характеризують особистість.

Показниками креативності виступають: швидкість перебігу мислительних процесів; здатність до перетворення структури об'єкта діяльності; винахідливість як уміння знаходити оригінальні, евристичні способи вирішення проблеми; здатність швидко змінювати прийоми дії відповідно до нових умов діяльності.

Ряд вчених Дж. Гілфорд, П. Торренс, В. Дружинін у структурі творчого потенціалу центральною складовою визначають креативність – здатність до творчості. У загальному розумінні здатність до творчості ґрунтується на створенні чогось нового, оригінального. Креативність як властивість особистості виявляється у тенденції до вирішення проблем по-новому, новими засобами, методами [2]. Тобто, максимальне виявлення творчого потенціалу виникає в тих ситуаціях, коли людина намагається використати нетиповий для себе засіб, метод вирішення проблеми.

Традиційно для формування креативного компоненту у навчально-виховному процесі використовуються такі форми навчання як діалог, дискусія, ділові ігри, методи проблемного, евристичного та розвивального навчання. Е. Лузік вважає креативність критерієм якості системи підготовки фахівців [5]. Узагальнюючи вимоги до професіоналізму з різних літературних джерел більшість науковців [1; 2; 9] погоджуються з тим, що професійно компетентному майбутньому лікарю сприятиме набір структурних компонентів серед яких важливе місце займає такий компонент як – креативний (творчий) (знання, уміння та навички продуктивної творчої діяльності). Реалізація донного компоненту буде ефективною за умов використання проблемного навчання.

Відомо, що мета проблемного навчання полягає у формуванні й розвитку творчої особистості. В свою чергу рівень творчої активності полягає у виконанні самостійної роботи, що вимагає творчої уяви, логічного аналізу, пошуку нових шляхів розв'язання проблеми. Саме під час таких занять і виявляється творчий потенціал студента.

Серед етапів розвитку креативності майбутнього лікаря виділяємо наступні: *початковий* (лікар залишається у межах засвоєних базових способів діяльності; утруднені дії, що виходять за межі загальноприйнятих, відсутня ініціатива в постановці цілей; цей етап характеризується низьким рівнем креативності); *проміжний* (лікар реалізує власні ідеї, порівнюючи між собою різноманітні інноваційні зразки; на основі спостережень, узагальнення фактів приходять до створення більш ефективних способів діяльності або конкретних професійних знахідок); *завершальний* (високий рівень креативності, який виявляється у накопиченні спостережень, коли професійні знахідки стають для лікаря стимулом до дослідження, пошуку альтернативи, усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей; діяльність набуває власне дослідницького характеру).

Творча активність. Будь-яка особистість проявляє свої творчі здібності та креативність, здійснюючи діяльність, тобто творчий потенціал особистості, розкривається і через творчу активність зокрема. Основою творчої активності є виникнення та розв'язання творчого завдання, проблемної ситуації, а джерелом – внутрішній саморух особистості до творчої самореалізації та самовдосконалення.

Творча активність – це інтегративна якість індивіда, представлена широким комплексом інтелектуальних, емоційних, характерологічних вла-

стивостей, що забезпечують можливість діяти творчо під час розв'язання будь-якої проблемної ситуації або навчальної задачі і гарантують оригінальність, ефективність та позитивний результат даної творчої діяльності.

Показниками творчої активності виступають: активність студента в оволодінні знаннями, вміннями та навичками; сформованість у студента позитивних мотивів творчої діяльності; сформованість активно-перетворювального ставлення студента до власної діяльності її перспективність, цілісність, мобільність, результативність та надійність; здатність особистості до активного творчого сприйняття оточуючої дійсності.

Отже, творчий потенціал особистості – інтегрована властивість, яка поєднує в собі як уроджені, так і набуті якості. Таким чином, основою творчого потенціалу є не просто задатки, а й навички набуті, у процесі практичної діяльності студента.

Висновки. Проблема підвищення якості професійної підготовки майбутніх лікарів у вищому навчальному закладі не втрачає своєї актуальності у часі. Вважаємо, що буде ефективним підвищити якість професійної підготовки майбутніх лікарів за рахунок розвитку у них творчого потенціалу через такі складові: творчі здібності, креативність, творча активність. У залежності від рівня прояву кожної із цих складових, можна визначити рівні розвитку творчого потенціалу у майбутнього лікаря.

Список використаної літератури

1. Балл Г. О. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці / Г. О. Балл // Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти / За ред. І. А. Зязюна. – К., 1994. – С. 48 – 56.
2. Гончарова О. А. Креативний компонент інноваційної діяльності майбутнього вчителя [Електронний ресурс] / О. А. Гончарова // Науковий вісник мелітопольського державного педагогічного університету: серія педагогіка.–2012. – №8. – С. 82–88. – Режим доступу до журн.: <http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/6/12.pdf>.
3. Грицай Е. Ю. Торранс Э. П. Образование и креативный потенциал / Е. Ю. Грицай, Э. П. Торранс // Школа здоровья. – 2007. – №4. – С. 49-53.
4. Лихвар В. Д. Развитие художньо-творческого потенциала младших школьников в процессе образотворческой деятельности: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2003. – 24 с.
5. Лузік Е. В. Креативність як критерій якості системи підготовки фахівців профільних ВНЗ України / Е. В. Лузік // Вища освіта України. – 2006. – №3. – С. 76-82.
6. Мартинюк І. О. Творчий потенціал і самореалізація особистості / І. О. Мартинюк // Психологія і педагогіка життєтворчості. – К., 1996. – 792 с.
7. Моляко В. О. Психологічне дослідження проблем функціонування стратегій творчої діяльності, творчої обдарованості та психологічної грамотності / В. О. Моляко // Актуальні проблеми психології: наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. акад. С. Д. Максименка. – К., 2001. – Вип. 21. – 296с.
8. Москаленко В. Ф., Яворовський О. П., Михайличенко Б. В. та ін. Реалізація принципів Болонської декларації в Національному медичному університеті ім. О. О. Богомольця // Медична освіта. – 2005. – № 2. – С. 24-26.
9. Слухенська Р. В. Розвиток професійної культури діалогу майбутніх лікарів у процесі формування духовного-творчого потенціалу [Електронний ресурс] / Р. В. Слухенська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвіт-

ній школах – 2014 – Вип. 37 (90) – С. 353-359. – Режим доступу до журн.: http://C:/Users/Виктория/Downloads/Pfto_2014_37_48.pdf.

10. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. / С. Д. Смирнов – М.: Изд. центр “Академия”, 2001. – 304 с.

11. Яковлева Е. Л. Развитие творческого потенциала личности школьника // Вопросы психологии. – 1996. – № 3. – С. 28-43.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2015.

Бабалич В. А. О проблемах повышения качества профессиональной подготовки будущих врачей в высших учебных заведениях

В статье раскрыто понятие “творческий потенциал” как необходимое условие в формировании профессиональных компетентностей будущего врача. Подчеркнуто, что полноценное становление будущего врача предусматривает развитие творческого потенциала как интегрированное свойство личности, которое характеризуется возможностью осуществлять творческую деятельность, готовность и способность к творческой самореализации и саморазвитию. Проведен анализ составляющих, которые имеют непосредственное влияние на формирование творческого потенциала будущего врача.

Ключевые слова: творческий потенциал, качество подготовки специалистов, компетентность, будущие врачи.

Babalich V. On the Problem of Improvement of Professional Training Quality of Future Doctors at Higher Educational Establishments

The notion of “creative potential” as a necessary condition of formation of professional competences of a future doctor is studied in the article. It was underlined that true formation of a future doctor foresees the development of creative potential as an integral personal feature which characterizes the degree of possibilities to maintain creative activity, readiness to and ability of creative self-realization and self-development. The components, which directly influence on formation of creative potential of a future doctor, were analyzed. The following components of creative potential were determined, such as creative skills (ability to produce new ideas, general intelligent development, genetic brainwork habit, ability to choose the most efficient solution, necessity of research and analyses of environment), creativity (swiftness of cogitiveness, ability to change the structure of the object the activity, inventiveness as ability to find original, heuristic ways to solve the problem, ability to quickly adjust the methods of activity to new working conditions), creative activity (child’s activity in obtaining knowledge, skills and abilities, positive motivation of creative activity of a child, formation of active transformative attitude of a child towards his/her activity, prospectivity, cohesiveness, flexibility, ability to deliver good results and reliability, ability of a personality to active creative perception of surrounding reality).

Key words: creative potential, quality of specialists’ training, competency, future doctors.